

„Ilyen hely nincs még egy a világon” Tárgyak élete az MTA Művészeti Gyűjteményében

A Magyar Tudományos Akadémiához az alapítása óta műtárgyak sokasága tartozik. Ezeknek a festményeknek, szobroknak és más tárgyaknak megvan a maguk kalandos sorsa, de meglepően pontosan mesélik el a magyar tudományosság és a mindenkori nemzeti kánon történetét is.

Aki meghallgat egy tárlatvezetést az Akadémia ma látogatható termeiben, nem csupán tudósportrékat fog látni, hanem a máig tartó történelmünkre is rápillanthat. A „történelem” szó 19. századi megalkotójának, Döbrentei Gábornak az arcképét nézve például rögtön meglevenedik az 1950-es évek eleje is, amikor a Döbrenteit tévesen Döbröginék vélő fegyveresek „bosszúból” feldarabolták a festményt. De az efféle erőszakos beavatkozások mellett láthatatlan erők is formálták az Akadémia tárgyi emlékezetét, a kiemelésektől az elsüllyesztésig. A ma az Akadémián megtekinthető képmásokon kívül számtalan műtárgy rejtőzik még a székházban és a nemrégiben lecsatolt kutatóhálózatban, és velük együtt megannyi történet vár felfedezésre. Bicskei Éva művészettörténésszel, az MTA Művészeti Gyűjteményének vezetőjével beszélgettünk az Akadémia ismeretlen arcairól, múltjáról és jövőjéről.

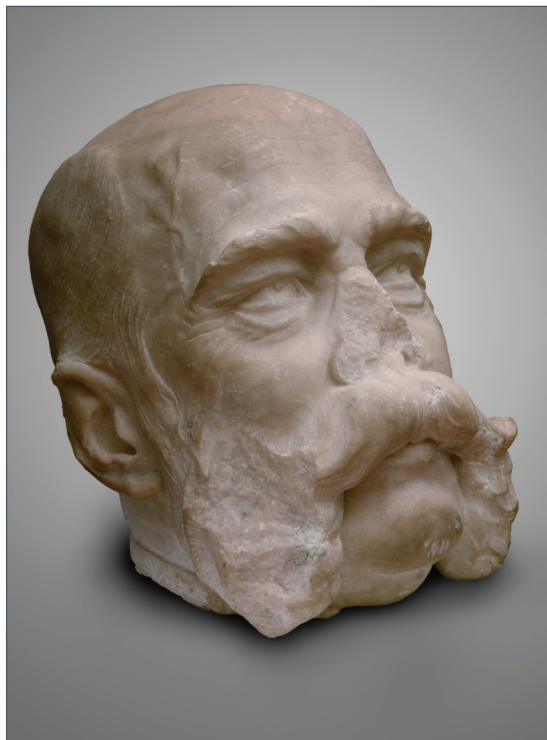
– Az Akadémia egy hierarchikus, az irányítást tekintve hivatalként működő intézmény, Ön pedig egy kritikai gondolkodású, az uralkodó narratívákat megkérdőjelező művészettörténész. Mégis 12 éve vezeti az MTA Művészeti Gyűjteményét. Hogyan találtak egymásra ezzel az intézménnyel, és mennyire értik egymás nyelvét?

– Az Akadémia egy dzsungel, saját törvényekkel. Ha nem meghódítani akarod, hanem élni

benne, vele, akkor lassan megnyílnak előtted a túlélés ösvényei. Székely Bertalan-kutatóként kezdttem a gyűjteménnyel ismerkedni, majd 2007-ben egyik napról a másikra vettem át a gyűjteményt, amikor az addigi vezető, András Edit hirtelen Amerikába távozott. Valakinek gondoznia kellett a gyűjteményt, intézni a napi fenntartást, kölcsönzéseket; kinyitni nyitvatartási időben – de azt hiszem, senki sem gondolta, hogy ezen kívül egyéb feladatom is lehet. A Művészeti Gyűjtemény ugyanis különösebben nem érdekelt eddig senkit az Akadémián. Nekem viszont jó búvóhelynek és kimeríthetetlen inspirációforrásnak bizonyult.

– Búvóhelynek? Miért?

– Felmértem, hogy számomra más intézményben nem nyílta tér. Magyarországon az elmúlt évtizedekben ugyanis folyamatosan épült le a tudományos kutatás a múzeumokon belül; a kritikai szemléletű kutatókat pedig kevés kivételtől eltekintve, a pálya szélére állították; és a kiállítókat ma már egyre kevésbé rendezik muzeológusok. Az Akadémián viszont rengeteg érdekes tárgy vesz körül, és mivel a gyűjtemény gyakorlatilag láthatatlan, nem kell a mainstreamhez igazodnom. Persze az elején nagyon nehéznek éreztem: egyedül voltam egy bürokratikus mamutintézményben, amely nehezen érti, valójában mi az a művészet, vagy mi az az áthagyományozás,

*Holló Barnabás után Telcs Ede és Dávid István:
 Ferenc József császár és király mellszobrának
 töredéke, 1917. (Ruszkai márvány, 30 cm
 MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 810)*

műtárgyvédelem. De mára belaktam az Akadémiát, szinte gazdasszonynak érzem magam.

Művészettörténészként a 19. század a szakterületem, de leginkább az izgat belőle, hogy hogyan lehet másképpen megírni ennek a korszaknak a művészettörténetét. A gyűjtemény kiváló terep ehhez: a publikációim több mint tíz éve szinte kizárólag a kollekció átpozicionálásáról szólnak, képei újraazonosításával, kontextualizálásával foglalkoznak.

– *Miért kell a 21. században máshogyan megírni a 19. század történetét, mint ahogyan eddig tették?*

– Magyarországon jórészt a remekművekre és a nemzeti történetírára épül a korszak feltárása. Nagyon klasszikus, nagyon tradicionális történetírói és művészettörténeti közelítéssel szokás beszélni róla, tele megbontathatatlan megoldásokkal, igazságokkal. Azonban az a baj az ilyen történetekkel, hogy vizsgázni ugyan lehet belőlük, de nem lehet tovább szólni, tovább gondolni őket, nem lehet kapcsolódni hozzájuk. Igyekszem problémákban, folyamatokban gondolkodni, ezeket visszaadni – és nem „válaszokat” adni. Az Akadémia, amit kanonikus, merev intézménynek gondolunk-ismerünk, alakítások, választások, döntések és kizárások eredményeképpen vált és válik azzá. De történetében mindig is léteztek és a mai napig vannak olyan pontok, ahol a sokszínűséget, árnyaltságot lehet tetten érni. Mindenkor meg lehet ragadni benne a közösségi, önkormányzati, egyenlőségen alapuló tudományos közösséget – a tudósok államát, köz társaságát; kérdés, mennyire jut érvényre. Sőt, tárgyakkal lehet illusztrálni a nemzetközi, európai kultúrkörbe való besimulását, globális folyamatokhoz való igazodását.

– *Ez a sokszínűségen alapuló másik valóság, ami a tárgyakban is megnyilvánul, mikor volt jellemző az Akadémiára? A kezdetekkor?*

– Szerintem mindig érkeztek olyan újabb és újabb tárgyak, amelyek egy sokszínű, befogadó közösség eszméjének a meglétét tükrözik, csak ezek hol gyorsan, hol lassabban marginalizálódtak vagy pusztultak az intézményben. A nemzeti történelem, a kánon, a remekművek, a tudatos építkezés, választások és döntések eredményei –

Holló Barnabás: Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál, 1914. (Márvány, 244 × 215 cm, jelezve jobbra lent: „HOLLÓ BARNABÁS”, MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 2.)

de az adományozók, akik saját vagy családi tulajdonukból ajándékoztak bármit az Akadémiának, úgy gondolták, beleszólásuk van, maguk is alakíthatják, mit jelent a nemzeti, mi tartozik a kánonba, mi fontos, hogy túléljen.

– Azonban az a gravitációs kényszer, hogy az Akadémia nemzeti intézmény és a kánon működtetője legyen, mindig is működött, és ez a műtárgyak kezelésében is megmutatkozott. Nagyon érdekes, hogy ezeket az adományokat hogyan emésztette meg az Akadémia, formálta saját képére, ha tudta, vagy hogyan tüntette el vagy definiálta át. Már egyszerű áthelyezésekkel, azaz egyik teremből a másikba való átvitel, „zsilipeléssel” is be lehetett határolni a képek, szobrok sorsát. Az aktuális ideológiáknak megfelelően vágták le az éppen problémásnak tűnő tárgyakat az Akadémia látható részéről, hivatalos reprezentációjáról (mintegy „önképéről”), amely tárgyak aztán szóródni, pusztulni kezdtek.

– *Mielőtt továbbmennénk, kérnék egy kis magyarázatot. A legtöbb ember számára nem ismert, hogy hogyan kerülnek tárgyak az Akadémiára. Mesélne erről?*

– A Nemzeti Múzeumhoz hasonlóan, az Akadémia is egyfajta emlékhely, ahol a „nemzeti”

számtalan definíciója gyűlik össze. Gyakorlatilag az alapítástól kezdve áramlottak felé a műtárgyak. Sokan komplett könyvtárakat hagyományoztak az Akadémiára, amelyekkel mindig érkeztek tárgygyűjtemények is: római pénzek éremgyűjteménye, híres szobrok gipszöntvényei, bronzkori nyílhegyek. Ide adták be az emberek a szántóföldjükön talált (egyiptomi) emlékeket, vagy küldték be azok rajzát, vagy éppen tudós felmenőik ábrázolásait.

Az Akadémia soha nem fizetett értük: ami beérkezett, az felajánlás volt. Volt egy hosszú korszak, amikor folyamatosan hoztak az Akadémiára, újabban azonban kénytelen vagyok azt mondani, hogy eljött az időszak, amikor már inkább visznek. Mert megjelent a visszafelé áramlás is – felbukkannak olyan személyek, akik akár több generációra visszamenőleg kérnek vissza tárgyakat. Például azt, amit a dédapjuk írásban, végrendeletileg az MTA-ra hagyott.

– *Az adományozott műtárgyak feldolgozása hogyan zajlott? Mit lehetett kezdeni ilyen sok, elegyes tárggyal?*

– Nem tudták kezelni őket, sok adományt rögtön továbbadtak más intézményeknek. Annak ellenére, hogy létezett az MTA-n Széptudományi Alosztály, mindig is gyenge volt a képzőművészetek iránti érzékenység. Az Akadémiai Könyvtárban egy ideig működött éremtár, de más típusú tárgyakkal nem tudtak mit kezdeni. A falra kihelyezett arcképek első összeírása 1891-ben történt meg, majd 1917-ben mérték fel a nyilvánosság számára elérhető (jórészt muzeális) terek legfontosabb tárgyait. Leltárkönyv összesen kettő maradt fenn az 1880-as és 1890-es évek elejéről.

– A politikai rendszerváltásokhoz kapcsolódva történtek kísérletek, hogy rendezzék az anyagot. 1949-ben például kormányrendelet írta elő a magángyűjtemények felmérését. De ezzel párhuzamosan a politikailag nemkívánatos elemek arcképeit is ki kellett söpörni az Akadémiáról; sok festmény szóródott szét a Szépművészeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum és kisebb vidéki gyűjtemények között. Az abszolút tiltott képek közül sok az ekkor kiépülő kutatóhálózatba került ki, és ott kallódott el, illetve szerencsés esetben élt tovább elfelejtve, máig.

– Történelmileg nehéz megérteni a gyűjtemények szétszóródását. Az 1960-as évektől kezdve ugyanis volt szándék arra, hogy létrehozzanak egy, az intézmény saját történetével, kollektíóival foglalkozó gyűjteményt, de ez 1994-ig nem valósult meg. Akkor a székház nagyrekonstrukciójával, a politikai hatalomváltással és azzal, hogy Marosi Ernő személyében művészettörténész került vezető pozícióba, alelnök-

nek, megindult az összeírás az Akadémia épületében, és egy gyűjtemény szervezése, intézményülése. De ekkor sem mentek le a pincébe, és nem mehettek be sok helyiségbe; de felmértek közel ezer tárgyat (és lokalizáltak még több százat, a legkülönbözőbb helyeken). Ezzel indult a Művészeti Gyűjtemény. Olyan értékek is vannak benne, mint az intézmény allegóriájaként ismert díszcímer, amelynek körülbelül egymilliárd forint a becsértéke, vagy az alapító Széchenyi István életében készült, korai egészalakos portréja – de mindmáig fedezünk fel leltározatlan, nagy értékű tárgyakat (sőt, vásárolunk is ilyeneket; akár vissza is vesszük, ami egykor az Akadémiáé volt). Hangsúlyozom: ez nem egy lezárt gyűjtemény.

– *Ön végre be tudja fejezni az évszázados folyamatot, hogy az Akadémia megismerje a saját műkincseit?*

– Nem, nem tartok magamról ilyen sokat; plusz számtalan pofont kaptam már a gyűjteménytől, ami alázatosságra nevelt. A totalitás a források töredezettsége miatt talán nem is megismerhető vagy rekonstruálható. Három évvel ezelőtt feladatul kaptam a műtárgyösszeírást a teljes kutatóhálózatban. 2016 vége és 2019 márciusa között 45 intézet több mint 200 épületében jártam, és 3000 tárgyat írtam össze (ez a felmérés egyébként életem egyik legnagyobb élménye). Ezek a tárgyak törzsszökös akadémiai tulajdont jelentenek, azok maradnak, a kutatóintézetek elcsatolása után is. De belülről is tudna még „bővülni” a gyűjtemény; én például célszerűnek látnám, ha az Alapszabályokban foglaltaknak – tehát annak, hogy műtárgyakat a Művészeti Gyűjtemény felügyel – maradéktalanul érvényt lehetne szerezni.

– *De miért nem fontosak az Akadémiának a műtárgyai? Komoly szellemi és anyagi értékről van szó.*

– Ha hirtelen fontossá válna, akkor jönne a felelősség kérdése is, hogy eddig miért pusztult az anyag. Az is benne van, hogy a vezetők nem vállaltak fel konfliktusokat, és az anyagi források is egyre szűkösebbek. Ráadásul mindez olyan kontextusban zajlik, amelyben egyre-másra zárnak be múzeumokat rekonstrukció ürügyén, és folyamatosan szűkül a hozzáférhető muzeális anyag. Pedig az MTA gyűjteményének megvan az a különleges bája, hogy ez nemcsak történeti, hanem egy még mindig működő intézmény gyűjteménye. A történeti legitimáció szempontjából rendkívül fontosak a szimbólumok: meghatározó, jelképként működő képzőművészeti alkotások, épületek. Az angol Royal Society például jól sáfarkodik az adottságaival, tud élni velük, és reprezentálni általuk. Nálunk

Farkas Aladár Karl Marx-büsztyjének (1959) helye az Akadémia egyik épületében (2018-as felvétel)

viszont még nem ismerték fel teljességében a gyűjteményt ilyen legitimáló erőként.

– *Pedig a műtárgyak a nagyközönséget is be tudnák csalogatni az MTA-ba, ami szintén fontos egy intézmény elismertsége szempontjából.*

– Igen, de az MTA annak a fontosságát is csak most kezdi felismerni, hogy nyitott hely legyen. Az önkormányzatiság történeti hagyományát a *de facto* közintézményként, a miniszterialis szervezetenként való működés már a 19. században is felülírta; ez jól tükröződik az elnöki tanácssterem reprezentációjában. Az Akadémián az előadások elvileg szabadon látogathatók, mégis, ha belépsz, az a tábla fogad, hogy „Belépés csak meghívott vendégek számára”. Azt a táblát azóta nem tudom elvitetni, mióta itt dolgozom. Tovább rontja a helyzetet a biztonságpolitika, ami az elzárkózás, a lezárás irányát erősíti. A tudományok mindenki előtt nyitott háza nem váltható ki egy alkalmanként, népszerűsítő tudományos rendezvényekkor megnyitott épülettel. A tudomány társadalmi elfogadottsága, bevettsége, támogatottsága sérül. A nyilvánosság erejére támaszkodva állt ellen az Akadémia az 1850–1860-as évek abszolutista elnyomásának – és maradt fent.

– *Ebben látja az Akadémia túlélésének a kulcsát? A nyilvánosságot is megszólító működésben?*

– A változás, a belső átalakulás elkerülhetetlen. A 21. században az Akadémia már nem működhet úgy, mint a 19. vagy a 20. században. A hierarchikus, bürokratikus attitűd már a 19. században is kontraproduktív volt. Kedvenc történetem az irattárból: az egyik legkiválóbb termé-

szettudós, aki haza akart települni, írt az Akadémiának ez ügyben. Kisméretű levélpapíron. A levelét úgy iktatták, hogy nem tudják elbírálni a kérvényét, mert nem az intézményhez méltó méretű ívrét papíron érkezett. Az így működő intézmény elszakad a társadalomtól, és nem tud reagálni az aktuális problémákra. Akkor pedig rendkívül könnyű teljesen leválni a társadalomról.

Nagyon rossz, ami az MTA-val történik 2018 óta, viszont kétségtelen, hogy felrázta a kutatókat. Egyrészt közösséggé formálta őket, de még fontosabbnak vélem, hogy mindenkit elgondolkodtatott a kutatás, a tudomány, saját szakterülete társadalmi elfogadottsága

felől. Arról, hogy ha nem tudjuk széles körben, a szabolcsi almatermelőkkal is megértetni, igazolni, hogy miért fontos – nekik is – a mi munkánk, akkor nem várhatjuk, hogy kiálljanak értünk, a tudományért. Itt nem népművelésről van szó, hanem arról, hogy nem csak az impakt faktor számít. A kutatóhálózat elcsatolása nem oldja meg ezt a problémát, csak tovább diszkreditálja a tudósokat. A kulturális és tudományos élet egészére igaz, hogy aktívabb és közösségibb elköteleződést kell felvállalni ahhoz, hogy az intézmények, tudományágak, szakterületek túlélhessenek, és újra lehessen alapítani őket.

– *Lát azért jó példákat a tudomány közösségi létmódjára?*

– Az Akadémiai Dolgozók Fóruma például az. Spontán közösség szerveződött, a bázisdemokráciák szabályai szerint – ami jelen esetben nem más, mint a tudósok köztársasága.

– *Ön a Művészeti Gyűjteményben még az állandó kiállítótér 2017-es megszüntetése után sokat tett azért, hogy különleges időszaki kiállításokkal vonzza be az érdeklődőket. Például amikor egy-egy műtárgyat állított az egynapos események középpontjába. Buddhista meditációtól a közös varrásig sokféle akciót kezdeményezett – az utóbbi egy olyan kárpit történetéhez vitt közelebb, amelyet magyar hölgyek együttesen hímeztek ki, és ajándékoztak az Akadémiának 1867-ben. A résztvevők nemcsak azzal a szőnyeggel ismerkedtek meg aznap, de a nőknek a tudományos életben egykor és ma betöltött szerepéről is beszélgethettek.*

Erdélyi Mór: A képes terem az Akadémián, 1896–1905 között. (Fénykép, 223 × 284 mm, MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 10.754)

– 2017 nyara óta egy, a mindennapokban adminisztratív és szakmai célokra is használt terem-sorba szűkültünk, ami havonta egyszer látogatható a nagyközönség számára. Ezért rengeteg energiát beletettünk, és úgy gondolom, hogy lendületes, szokatlan kérdésfeltevésű, aktuális és problémacentrikus művészeti eseményeket rendeztünk. Ezek után jött az anyagiaknak az átalakítással összefüggő zárolása az első öt hónapban, így nem tudtuk megvalósítani a programokat 2019-ben. Pedig nem csak az MTA számára fontos, hogy ez a gyűjtemény látogatható legyen. Egyre kevésbé lehet találkozni Magyarországon az egyéni identitást formáló, hiteles történelmi emlékekkel.

– A műtárgyak, például festmények, grafikák is történelmi emlékek?

– Természetesen. Mondok egy példát: 2015-ben volt 150 éves az Akadémia épülete. Az évforduló és a hozzá kapcsolódó kiállítás kapcsán próbáltunk „távolabbról” ránézni a székházra, az intézményre és a gyűjteményeire. A tárgyi anyagot egyben vizsgálva újszerű összefüggések tűntek fel. Az Akadémiát nemzeti intézménynek

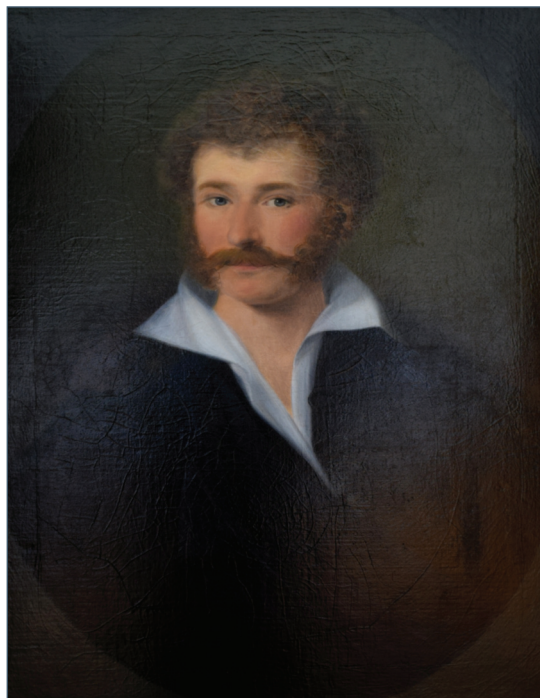
tartjuk, nemzeti összefüggésben tárgyaljuk. Az összképet nézve viszont rá lehetett látni azokra a Szentpétervártól Londonig, Párizsig ívelő kapcsolathálókra, amelyek meghatározták a magyar tudományos életet. A képek, tárgyak révén az európai történetbe illesztve, globális tudománypolitikai kontextusban lehetne megírni az intézmény történetét.

– Ön ezen dolgozik azóta is? Az Akadémia és rajta keresztül a magyar tudomány történetének az újraírásán?

– Ha félre tudnám tenni a napi adminisztrációt, akkor egy ilyen non-konvencionális történeten dolgoznék. Gyakran fantáziálunk két kollégámmal arról, hogy ha a rekonstrukció után visszakapnánk a harmadik emeletet, hogyan rendeznénk be az új kutatásokra épülő állandó kiállítást. Felszámolnánk a képekre alapozott bemutatókat, és a kutatóhálózatba szétszórt, technika- és tudománytörténeti tárgyakat is felhasználva hozhatnánk létre egy kritikai Akadémia-történetet. Az Akadémiának ezzel a számomra eddig ismeretlen oldalával a kutatóhálózati műtárgy-összeírás során szembesültem.

Anton Einsle: Kölcsey Ferenc, 1835.
(Olaj, vászon, 65 × 52,5 cm,
MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz.: 85)

Pesky József: Kisfaludy Károly, 1830.
(Olaj, vászon, 76,5 × 61 cm,
MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz.: 7)

– Milyen tudomány- és technikatörténeti eszközökre gondol?

– Pont a napokban láttam például a SZTAKI-ban egy korai számítástechnikai „egeret”. Jóval nagyobb, mint a tenyerem, még a kezemnél is, és a „hátn” van a golyó, azzal lehet ellavírozni a kívánt helyre, és egy nagy, különálló nyomógombbal klikkelni. A SZTAKI egyik feladata az volt a szocializmusban, hogy az embargó miatt koppintsa a külföldi találmányokat. Így készült el ez a hatalmas egér is. Az igazi innováció – a magyaros huszáros vágás – benne az, hogy a gömb, ami forog benne, egy piros biliárdgolyó. De lehetne említeni mindennapjaink megbízható háterszágát: a paksi vezérlőblokk első változatát, a Libegő irányítópanelét, amit csak újabban cseréltek le. Számptalan fantasztikus tárgyat; az új állandó tárlatot pedig ezért egyfajta Wunderkammerként képzelem el, ami a hazai tudománypolitikát a nemzetközi kontextussal összefüggésben mutatná be; kritikusan tárgyalná az odasimulásokat és az elutasításokat is.

– Nemcsak a remekművekből, de közönséges tárgyakból is korszakok történetét lehet kibontani. Ráadásul ezek a konkrét sztorik árnyaltabban mutatják be a korszakokat, mint amilyennek amúgy látni szeretnénk őket, nem?

– Az Akadémián szinte bármilyen tárgyhöz nyúl az ember, fantasztikus és összetett történe-

tet fedez fel mögötte. Arisztokrata pártolással alapult meg, polgári tagokkal; 1867 után részben állami finanszírozással úgy, hogy az elnökök gyakran egy ideig vallás- és közoktatásügyi miniszterek is voltak. Annyira különböző struktúrák szervesülnek benne, hogy közel kétszáz év alatt nem lehet és nem is szabad szétbogarzni a szálakat, a működési sajátosságokat. De még egyszer hangsúlyoznám: a legnagyobb adottsága a történeti legitimitás. Az, hogy egy olyan országban, ahol nem jellemző az intézményi kontinuitás, gyakorlatilag az Akadémia a legrégebbi (a Parlament több politikai megszakítással működött), valamint a legnépszerűbb intézmény, hiszen a strukturális folyamatosságához a működési helyének, székhelyének állandósága is társul, rekvizitumaival, reprezentációjával együtt. Ez egy „hiteles hely”.

Múzeumba kerülve a tárgyak funkciótlanává válnak, ami kihat arra, hogyan látjuk, mennyire értjük-érezzük őket, ezzel szemben egy működő intézményben a különféle objektumok nem veszítik el az autenticitásukat. Az egyik legértékesebb tárgyunk az intézmény jelképe, amely egy, az akadémiai címert tartó nőt jeleníti meg. Fennmaradt néhány hasonló ábrázolás a 19. századból; országallegóriaként, például Pannónia megjelenítéseiként értik meg őket. De itt, az Akadémián ez a kép még mindig egy létezőre, a tudós

*Barabás Miklós: Vörösmarty Mihály, 1836.
(Olaj, vászon, 76 × 61,3 cm,
MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz.: 91)*

*Thugut Heinrich: Kazinczy Ferenc, 1829–1830.
(Olaj, vászon, 78,5 × 63,3 cm,
MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz.: 27)*

közösségre vonatkozik – nem raktári tárgy; funkciója van, a saját helyén van 1834 óta. Számomra ez a legnagyobb érték ebben a gyűjteményben: a tárgyakról itt nem törölődik le a hitelességnek az a hímpora, amely a muzeologizáció során elvész. A jól ismert ellenpélda az oltárkép, amely eredeti, szakrális környezetéből kikerülve, spirituális helyett esztétikai élményt ad.

– *Legszívesebben csak mesélném, olyan sokatmondó az MTA tárgyainak története. Bemutatna még egy műtárgyat, amin keresztül a saját történelmünket is megérthetjük?*

– Sok ilyen történet van, de legyen egy a korábban említett nagy pofonok közül. Egy szilveszteri afterpartyn valaki elmesélte, hogy egy ismerőse egy Ferenc József-fejet tartott a szekrénye tetején. Egy olyan szobortöredéket, amit az Akadémiáról mentett ki. Nagyszerű sztori, mondtam, csak az a baj, hogy az Akadémián sohasem volt Ferenc József-szobor. Dehogyan, erősködött, meg is mutathatja. Nem hittem neki – ne tudja már jobban, mint én, mi volt az Akadémiának! –, de azért utánamentem a töredéknek, és körülnéztem a régi akadémiai levéltárban is. Rövid keresgélés után kiderült, hogy tényleg volt egy Ferenc József (és Erzsébet) -szobor(pár) az Aka-

démián; 1918 augusztusában szállították be az épületbe. A Monarchia összeomlásakor, csak hetekre a köztársaság kikiáltásától, az Akadémia a díszterem előtt egy Ferenc József-büszöt állított fel, ami ott állt egészen 1949-ig.

Szöveges forrásokból rekonstruálható az intézmény Monarchia melletti elköteleződése, hiszen a régió meghatározó tudományos szervezetévé válhatott a dualizmus alatt. De nincs írásos dokumentum, ami úgy meg tudná testesíteni egy letűnőben lévő világ melletti (a két világháború közti időszakra is jellemző) elköteleződést, mint ez a szobor. Sőt, mint ez a szobortöredék. Szinte egy ép részlete nincs: azon túl, hogy lefejezéssel jött létre – azaz levágták a törzsről a fejet –, letört a pofaszakáll, a füle, az orra; szinte nem más, mint egy amorf torzó. Minden egyes sérülése jelzi azt az árat, amit az intézmény – vagy az ország? – fizetett a rövid 20. század során ezért az elköteleződésért, a kultúrfölény ideológiájáért. Vissza tudtuk vásárolni ezt a töredéket; bent van a gyűjteményben – le lehetett zárni, „archiválni” lehetett a múltnak ezt a „töredékét”.

Ilyen tárgyakkal vagyunk körülvéve az Akadémián... Ilyen hely nincs még egy a világban.

Cziglányi Boglárka